

Kulturutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om inrättande av välfärdsområden och om en reform av ordnandet av social- och hälsovården och räddningsväsendet samt till lämnande av underrättelse enligt artiklarna 12 och 13 i Europeiska stadgan om lokal självstyrelse

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om inrättande av välfärdsområden och om en reform av ordnandet av social- och hälsovården och räddningsväsendet samt till lämnande av underrättelse enligt artiklarna 12 och 13 i Europeiska stadgan om lokal självstyrelse (RP 241/2020 rd): Ärendet har remitterats till kulturutskottet för utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Arja Ruponen, social- och hälsovårdsministeriet
- jurist Suvi Velic, social- och hälsovårdsministeriet
- enhetschef, finansråd Tanja Rantanen, finansministeriet
- konsultativ tjänsteman Timo Ertola, undervisnings- och kulturministeriet
- konsultativ tjänsteman Merja Niemi, undervisnings- och kulturministeriet
- professor Risto Renkonen, Helsingfors universitet
- direktör Matti Lahtinen, Utbildningsstyrelsen
- undervisningsråd Kristiina Laitinen, Utbildningsstyrelsen
- enhetschef Sanna Imeläinen, Södra Karelen social- och hälsovårdsdistrikt
- skolpsykolog Liisa Vilkkö, Södra Karelen social- och hälsovårdsdistrikt
- utvecklingschef Johanna Jahnukainen, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- bildningsdirektör Harri Rinta-aho, Esbo stad
- direktör Anssi Tuominen, Kajana stads utbildningsaffärsverk
- utbildningsdirektör Mari Routti, Villmanstrands stad
- strategidirektör Mats Brandt, Österbottens välfärdsområde
- jurist Minna Antila, Finlands Kommunförbund
- utvecklingschef Irmeli Myllymäki, Finlands Kommunförbund
- expert Saku Lehtinen, Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

- kommunikatör, politisk sakkunnig Melina von Kraemer, Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf
- expert Reetta Pietikäinen, Into - etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ry
- ordförande Mira Kumpula, Skolkuratorer rf
- jurist Ira Hietanen-Tanskanen, Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ rf
- ombudsman (Kajanaland) Heikki Kallunki, Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ rf
- bildnings- och kulturchef Mika Penttilä, nätverket OPPIVA
- direktör Laura Rissanen, Bildningsarbetsgivarna rf
- ordförande Jutta Vihonen, Finlands Yrkesstuderandes Centralförbund - SAKKI rf
- ordförande Emilia Uljas, Finlands Gymnasistförbund rf
- expert på politisk påverkan Eero Löytömäki, Ungdomssektorns takorganisation i Finland Alians rf
- ordförande Henriikka Mastokangas, Alliansen för Finlands Studerande - OSKU rf
- välfärdspolitisk sakkunnig Hannele Kirveskoski, Finlands studerandekårens förbund - SAM-OK rf
- ordförande Annarilla Ahtola, Finlands Psykologförbund rf
- socialpolitisk sakkunnig Touko Niinimäki, Finlands studentkårens förbund FSF rf
- ordförande Sari Kokko, Handikappforum rf
- expert på småbarnspedagogik Jaana Lahdenperä-Laine, Småbarnspedagogikens Lärarförbund SLF
- rektor Mirva Lindström, Privatskolornas Förbund rf
- professor (emerita) Liisa Keltikangas-Järvinen
- professor Marja-Kristiina Lerkkanen
- professor Anna-Majja Poikkeus
- professor (emerita) Lea Pulkkinen.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- arbets- och näringsministeriet
- Barnombudsmannens byrå
- Riksarkivet
- Regionförvaltningsverket i Södra Finland
- professor Risto Renkonen, Helsingfors universitet
- Vasas finskspråkiga grundläggande utbildnings skolpsykologer och skolkuratorer
- Nationellt universitetsnätverk för socialt arbete Sosnet
- Rådet för yrkeshögskolornas rektorer Arene rf
- Fackorganisationen för högutbildade inom socialbranschen Talentia rf
- Finlands rektorer rf
- Finlands Föräldraförbund rf
- Finlands universitetsrektorers råd UNIFI rf
- Nationella centret för utbildningsutvärdering.

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om inrättande av välfärdsområden och om en reform av ordnandet av social- och- och räddningsväsendet samt till lämnande av underrättelse enligt artiklarna 12 och 13 i Europeiska stadgan om lokal självstyrelse (RP 241/2013 rd) berör kulturutskottets ansvarsområde i många avseenden. Vid utarbetandet av detta utlåtande har utskottet särskilt fokuserat på reformens konsekvenser för barn och unga i fråga om kulturtjänster. Reformen påverkar bland annat elev- och studerandevården, tjänsterna inom den kommunala verkstadsverksamheten och nätverket av sektorsövergripande tjänster för barn och unga.

Utskottet granskar propositionen också med tanke på utvecklandet av samarbetet mellan de föreslagna nya välfärdsområdena och kommunerna och kommunernas handlingsmöjligheter i den nya uppgifts- och finansieringsmodellen. Universitetsforskningen och samarbetet mellan universitetssjukhusen samt sjukhusens verksamhetsmöjligheter bör utvecklas i samband med reformen, och utskottet föreslår att också systemet för utbildningsersättning ses över särskilt för yrkeshögskolornas del.

Elevvård

Allmänt

Enligt lagstiftningen tillhandahålls elevhälsan i första hand som förebyggande elevhälsa som stöder hela läroanstaltssamfundet. Därutöver har de studerande rätt till individuellt inriktad elevhälsa vid behov. Till elevhälsan hör den elevhälsa, de psykolog- och kuratorstjänster samt de skol- och studerandehälsovårdstjänster som utbildningsanordnaren beslutar om. För närvarande är det den kommun där läroanstalten är belägen som har det lagstadgade ansvaret för att ordna elevhälsotjänster.

I propositionen föreslås det att kurators- och psykologtjänsterna inom elevhälsan, skolhälsovården och studerandehälsovården för studerande på andra stadiet överförs till social- och hälsovårdstjänsterna i välfärdsområdena. Det föreslås inte att bestämmelserna om syftet med och innehållet i elevhälsotjänsterna ändras i lagen om elev- och studerandevård. Däremot föreslås det att den nämnda lagen ändras på det sätt som överföringen av ansvaret för att ordna tjänster förutsätter.

Elevhälsa är närservice

Kommunerna har i enlighet med de mål som anges i lagen om elev- och studerandevård gjort framsteg för att stärka och utveckla en elevhälsa med generell inriktning. I det syftet har pedagogerna och aktörerna inom social- och hälsovården i enlighet med läroplanerna i samverkan arbetat i barnens och de ungas vardagsmiljö. Behovet av ett intensivt sektorsövergripande samarbete som en del av studiesamfundet identifieras också i propositionen. Enligt propositionen ska tjäns-

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

terna trots överföringen av elevvårdstjänsterna fortfarande tillhandahållas i skolans eller läroanstaltens lokaler. Om det inte är möjligt, ska tjänsterna tillhandahållas på rimligt gångavstånd.

Under utskottets sakkunnigutfrågning har det framförts allvarlig oro över att kurators- och psykologtjänsterna överförs på en ny huvudman. Det anses leda till att tjänsterna fjärrar sig från elevsamfundens samt enskilda elevers och studerandes vardag. Det har också ansetts problematiskt att tjänsterna får ordnas i skolans eller läroanstaltens omedelbara närhet i stället för i skolan eller läroanstalten, eftersom detta inte i tillräcklig utsträckning säkerställer att eleverna, de studerande och studiegemenskaperna lätt och på lika villkor kan få tillgång till tjänsterna.

Möjligheten att, om än under vissa förutsättningar, ordna kurators- och psykologtjänster utanför skolan eller läroanstalten är inte heller problemfri ur den enskilda elevens eller studerandes synvinkel. Begreppet rimligt gångavstånd i lagförslaget är vagt och mångtydigt, vilket kan göra det svårt att bedöma det korrekta avstånd som avses i lagen när det fattas beslut om var tjänsterna ska tillhandahållas. Det är viktigt att möjligheterna för elever och studerande med funktionsnedsättning att ta del av tjänsterna beaktas så att både lokalerna och vägen till dem är tillgängliga. Möjligheten för elever som får skolskjuts att få tid hos kurator eller psykolog före eller efter skoldagen ska tryggas.

Under sakkunnigutfrågningen framkom det att särskilt den generellt inriktade elevhälsan för kurators och psykologens del förutsätter fysisk närvaro bland eleverna och de studerande, kännedom om studiesamfundet och dess vardag samt förtroendefulla relationer till skolans personal och ledning. För lyckade generellt inriktade insatser bör också kuratorn och psykologen ges möjlighet att personligen göra observationer som anknyter till studiesamfundet.

Utskottet betonar att upprätthållandet av samhörigheten är av avgörande betydelse för tryggheten av elevernas och studerandenas välfärd, trivsel och förutsättningar för inläring. Samhörigheten i skolorna och läroanstalterna får inte försvagas, utan den bör snarare stärkas i och med reformen.

Möten och tillräcklig närvaro är av stor betydelse i arbetet för att stödja och främja välfärden för barn, unga och familjer. Inom småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen träffar man barnen och de unga dagligen, inom småbarnspedagogiken också barnens vårdnadshavare. Likaså har ett nära samarbete mellan yrkesutbildade personer inom elevvården och aktörerna inom social- och hälsovården en positiv inverkan på barns och ungas välbefinnande och på att resurser sätts in i rätt tid.

Under sakkunnigutfrågningen föreslogs det att det för att säkerställa ordnandet av elevvårdstjänster i skolornas och läroanstaltens lokaler inrättas ett lagstadgat samrådsförfarande mellan välfärdsområdet och kommunerna. I samrådsförfarandet fastställs, inom de gränser som lagstiftningen anger, välfärdsområdets och kommunernas samarbete och ansvar vid ordnandet av elevhälsan. För att säkerställa att servicen ordnas jämlikt och nära eleverna och de studerande som en del av studiesamfundet, ska förhandlingsförfarandet omfatta statlig styrning och ett gemensamt åtagande och en gemensam uppföljning från välfärdsområdets och kommunernas sida. Förhandlingsförfarandet ska vara verkningsfullt så att det med hjälp av det kan förutsättas att kommunerna ordnar de lokaler som behövs för elevhälsan i skolor och läroanstalter, om det inte finns något vä-

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

gande hinder för det. Vid förhandlingsförfarandet ska också samarbetet mellan välfärdsområdet, kommunerna och tredje sektorn inom det förebyggande arbetet beaktas.

Kulturutskottet föreslår att social- och hälsovårdsutskottet föreslår ett uttalande i ärendet (*Utskottets förslag till uttalande 1*).

Förebyggande och korrigerande arbete

Under sakkunnigutfrågningen lyftes det fram att en administrativ överföring av kurators- och psykologtjänsterna riskerar att försvaga möjligheterna till förebyggande arbete inom elevhälsan. Tyngdpunkten i arbetet har enligt uppgift förskjutits från det generella och förebyggande arbetet till det individuella arbete och de servicevägar som rådde innan den nuvarande lagen trädde i kraft, och således i stor utsträckning till korrigerande verksamhet.

Uppmärksamhet bör också fästas vid pågående och genomförda reformer, såsom förlängningen av läropliktsåldern, som ökar kommunernas skyldigheter och förutsätter att allt effektivare verksamhetsmodeller utvecklas gemensamt också i fråga om det förebyggande arbetet. Till exempel problem med livshanteringen och avbrytandet av studierna är i vilket fall frågor som faller på kommunernas ansvar. Också åtgärdandet av problemen under coronakrisen och de problem som den orsakar eleverna och studerandena innebär stora utmaningar för stödet för välfärden och ordnandet av det.

Utskottet betonar att man vid genomförandet av reformen ända från beredningsfasen ska se till att elevhälsotjänsterna ordnas på det sätt som föreskrivs i lagen om elev- och studerandevård, så att den förebyggande verksamheten och den generella inriktningen tryggas i första hand. Genom att förebygga problem och ingripa i rätt tid kan man bidra till att problemen inte försvåras så att de kräver korrigerande åtgärder.

Förvaltningen av elevhälsotjänsterna

Av elevhälsotjänsterna är skol- och studerandehälsovården hälsovårdstjänster, men enligt gällande lagstiftning ordnas kurators- och psykologtjänster inom undervisningsväsendet eller social- och hälsovårdsväsendet enligt kommunens beslut. I de flesta kommuner har kurators- och psykologtjänsterna ordnats inom undervisningsväsendet.

Fördelningen av tjänsterna mellan olika branscher har enligt proposition (s. 144) försvårat hanteringen av tjänsterna som helhet och samarbetet mellan de aktörer inom elevhälsan som hör till olika yrkesgrupper. I värsta fall har eleverna skickats från en anställd till en annan och informationen har inte överförts mellan de anställda. Utöver det som konstaterats ovan har de unga ansett att de nuvarande elevhälsotjänsterna brister i fråga om information om innehållet i olika tjänster och tillgång till tjänsterna.

Det att elevhälsotjänsterna är utspridda under olika sektorer och tjänsteproducenter har försvårat styrningen av tjänsterna, splittrat servicesystemet och lett till betydande variationer i tjänsterna. Till exempel enligt en utredning som undervisnings- och kulturministeriet överlämnat till riksdagen (18.6.2018) varierar elevhälsotjänsterna mycket i olika regioner och läroanstalter. De stora

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

skillnaderna i förutsättningarna för genomförande av kurators- och psykologtjänsterna inom elevhälsan har lett till att elever och studerande är i en ojämlig ställning när det gäller tillgången till elevhälsotjänster samt tjänsternas kvalitet och innehåll. Det har varit svårt att utveckla, följa och styra elevhälsotjänsterna som helhet. I sakkunnigyttrandena framfördes det att det för närvarande också finns problem i gränssnittet mellan elevvården och den specialiserade sjukvården.

Syftet med den föreslagna överföringen av förvaltningen av elevhälsotjänsterna är att få elevhälsotjänsterna och servicekedjorna att fungera bättre än för närvarande så att de säkerställer att varje elev och studerande får det stöd och den vård de behöver i rätt tid. Det är ett viktigt mål, anser utskottet. Under sakkunnigutfrågningen framkom dock en stor oro för att överföringen av förvaltningen av elevhälsotjänsterna från bildningsväsendet till välfärdsområdet kan leda till att förståelsen för det stöd som behövs i skolorna och läroanstalterna minskar.

Utskottet är medvetet om den oro som framförts och betonar att förvaltningen bör ordnas och utvecklas så att den på bästa möjliga sätt stöder uppnåendet av de mål som föreskrivits för elevvården. Som förebild för genomförandet kan man i tillämpliga delar ta någon av de nuvarande förvaltningsmodeller där ordnandet av tjänsterna har anförtrotts en större aktör än kommunen.

Exempel på regionala förvaltningsmodeller för elevhälsan

Eksote och kommunerna har på landskapsnivå inrättat en styrgrupp för elevhälsan. En representant för Eksote är ordförande och medlemmar är alla kommuner, alla utbildningsnivåer inom landskapets undervisningsväsende samt en representant för yrkesinstitutet Sampo. Därigenom är alla införstådda med landskapets och varje enskild kommuns situation och behov, och elevvården kan utvecklas i samråd. Vid behov är alla tjänster, även specialtjänsterna, tillgängliga i varje kommun.

Utöver det som konstateras ovan har varje skola i varje kommun i området en egen elevvårdsgrupp som leds av skolans rektor och som består av företrädare för skolhälsovården och elevvården. På detta sätt tillgodoses och säkerställs varje skolas behov av generella tjänster, varvid specialbehoven kan tillgodoses och de dagliga rutinerna genomföras i samverkan med bildningsväsendet och elevvården och med utnyttjande av kommunernas och hela områdets tjänster. Varje kommun kan ytterligare stärka gemenskapen i skolan och elevernas välbefinnande genom att vid behov placera till exempel ungdomsarbetare, motionsledare eller fysioterapeuter i skolorna.

I Kajanaland ordnar samkommunen för social- och hälsovården för sina medlemskommuners del psykologtjänsterna inom elevhälsan på alla nivåer från förskola till andra stadiet, med undantag för en kommun. En del medlemskommuner har ordnat kuratorstjänsterna på egen hand, medan andra kommuner ordnat tjänsterna i ett samarbete mellan flera kommuner. Den rådande modellen har sitt ursprung i att Kajanaland är ett relativt litet landskap. Lösningen påverkades i hög grad av kommunernas svårigheter att rekrytera psykologer, men samkommunen har också anlitat köpta tjänster vid ordnandet av skolpsykologtjänsten, eftersom det inte har varit möjligt att rekrytera arbetstagare till de lediga uppgifterna.

Enligt ett sakkunnigyttrande varierar erfarenheterna av att ordna elevhälsotjänster i Kajanaland. Ur den högsta ledningens synvinkel har rekryteringen och ledningen av samt förvaltningsansva-

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

ret för psykologer underlättats, medan det ur rektorns och lärarens perspektiv kan te sig som att i synnerhet psykologtjänsterna har fjärrat sig långt från barnens och de ungas vardag. Erfarenheterna påverkas av om det är fråga om undervisningspersonal, rektor eller högsta ledning samt också av om det gäller centralorten eller en för regionen medelstor eller liten kommun.

Utbildningsanordnarna har positiva erfarenheter av modellen i Kajaland. Exempelvis har studiehandleddningen och arbetslivssamarbetet utvecklats i samarbete. Utan den valda förvaltningslösningen skulle varje kommun själv genomföra arbetslivssamarbetet på sitt eget sätt och enligt mycket varierande förfaranden. Det har inte bedömts att servicesystemet i Kajaland skulle leda till ojämlikhet eller splittring av tjänsterna. Elevhälsovården är ordnad genom ett samarbetsavtal, och de avtalade tjänsterna har fungerat bra på alla utbildningsnivåer.

Ledning och samarbete

Den nya positionering av kurators- och psykologtjänsterna som föreslås i propositionen tillåter en samlad ledning av elevhälso- och psykologtjänsterna. När samtliga tjänster samlats inom ett och samma förvaltningsområde är det möjligt att utveckla elevhälso- och psykologtjänsterna kundorienterat och multidisciplinärt. I välfärdsområdet tillhandahålls elevhälso- och psykologtjänsterna liksom i dag som närtjänster i skolorna och läroanstalterna. Den föreslagna ändringen säkerställer ett smidigt informationsflöde och en smidig arbetsfördelning mellan yrkesutbildade personer inom elevhälsovården, maximalt utnyttjande av resurser och kompetens samt ett nära samarbete med undervisningspersonalen.

Syftet med propositionen är att förtydliga samarbetet med familjer, lärare och samarbetspartner utanför skolan genom att elevhälsovårdstjänsterna koncentreras till en enda anordnare. Servicekedjornas flexibilitet och informationsgången mellan elevhälso- och psykologtjänsterna och andra social- och hälsovårdstjänster inom välfärdsområdet stärks.

Den grundläggande principen i regeringens proposition är differentieringen av välfärdsområdenas och kommunens uppgifter. Regionerna och kommunerna är och kommer även i fortsättningen att vara olika i fråga om såväl servicebehov som bärkraftsfaktorer. Enligt ett sakkunnigyttrande kan de varierande förhållandena bäst beaktas i den valda grundlösningen genom att göra det möjligt att avtala om arbetsfördelningen mellan välfärdsområdena och kommunerna särskilt för varje uppgift och område. Enligt de bedömningar som framfördes vid sakkunnigutfrågningen är det möjligt att genomföra möjligheten att ingå avtal (8 § i den föreslagna lagen om välfärdsområden) exempelvis i fråga om psykolog- och kuratorstjänster inom elevvården, som enligt förslaget inte omfattas av möjligheten att ingå avtal.

Överföring av kuratorer och psykologer till välfärdsområdena

Enligt propositionen är målet att den administrativa överföringen av kuratorerna och psykologerna inom elevhälsan till social- och hälsovården inom välfärdsområdena ska stärka kopplingen mellan deras arbete och välfärdsområdets övriga social- och hälsovård. Det gör det möjligt att ordna tjänsterna smidigare än för närvarande särskilt för elever och studerande som behöver stöd.

Med tanke på överföringen av elevhälsans psykologer och kuratorer har det vid sakkunnigutfrågningen framförts att överföringen betjänar barns och ungas intressen bland annat därför att tjäns-

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

terna då kan göras tillgängliga på lika villkor för alla elever och studerande. Problemet med den nuvarande förvaltningsmodellen har varit i synnerhet variationen i antalet elever och studerande som kuratorerna och psykologerna ansvarar för samt i arbetsbeskrivningarna. Det har lett till skillnader i tillgången till och innehållet i tjänsterna. Svagheten i de elevhälsotjänster som faller under två förvaltningsområden har varit att tjänsterna isoleras från varandra samt att eleverna och de studerande bollas från en tjänst till en annan. Det har varit svårt att utveckla, följa och styra elevhälsotjänsterna som helhet.

Vid utfrågningen i utskottet har sakkunniga också lyft fram tillfredsställelsen med nuvarande praxis, enligt vilken kuratorer och psykologer i huvudsak är underställda undervisningsväsendet. Detta gör det möjligt att identifiera både läroanstaltsmiljön och elevernas och studerandenas behov. Som anställda inom elevhälsan har kuratorerna och psykologerna också möjlighet till en naturlig kommunikation med de anställda inom undervisningsväsendet.

Enligt propositionen kommer kuratorerna inom välfärdsområdets social- och hälsovårdsorganisation också att ha möjlighet att vid behov göra bedömningar av och fatta beslut om servicebehovet enligt socialvårdslagen. Således behöver eleverna inte särskilt söka sig till socialvårdens verksamhetsställen. Det ändrar kuratorns arbetsbeskrivning bland annat så att den i fortsättningen utöver förebyggande arbete och stöd för inläring enligt lagen om elev- och studerandevård också kan omfatta korrigerande arbete enligt socialvårdslagen.

Kuratorernas arbete enligt lagen om elev- och studerandevård grundar sig på elevernas och studerandenas frivilliga deltagande och på att utifrån denna frivillighet bygga upp förtroendet mellan kuratorn och eleven eller den studerande. I ett sakkunnigyttrande har det framförts att elevernas, studerandenas och föräldrarnas förtroende för en kurator som arbetar nära dem i skolan eller läroanstalten inte blir detsamma, om det till kuratorns uppgifter fogas bedömningar av servicebehovet inom socialvården och tjänstebeslut enligt socialvårdslagen. I detta sammanhang bör också den stora åldersvariationen bland de yrkesstuderande noteras. De studerande kan vara allt från 15 år till över 50 år, vilket påverkar kompetenskraven. För att kuratorn ska kunna fatta beslut inom socialvården måste han eller hon ha en god uppfattning av vilka tjänster som finns tillgängliga inom socialvården.

Enligt sakkunnigyttrandet räcker skolkuratorernas kunskaper och färdigheter för närvarande inte nödvändigtvis till för att göra bedömningar och fatta beslut enligt socialvårdslagen. Till denna del har konsekvenserna inte bedömts i propositionen, varför det förblir oklart bland annat hur det säkerställs att kuratorerna har tillräcklig kompetens.

I propositionen framförs det att möjligheten att ordna fortbildning för psykologer och kuratorer ingår i utbildningen för övrig personal inom social- och hälsovården. Utskottet anser det vara bra att man identifierar behovet av fortbildning för yrkesutbildade personer inom elevhälsan och betonar att man i fortbildningen bör beakta att elevhälsan är speciell: elevvårdspersonalen behöver egen skraddarsydd fortbildning. I fortbildningen ska man också fokusera på att identifiera och behandla störningar i den psykiska hälsan samt på att stärka kunnandet i de psykosociala behandlingsformer som baserar sig på evidens.

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

Tillräcklig personal inom elevvården

Utskottet är medveten om den under sakkunnigutfrågningen framförda oron angående den allmänna tillgången till tjänster för kuratorer och i synnerhet för psykologer. Reformen ökar inte heller antalet kuratorer och psykologer inom elevvården. Enligt ett yttrande har ett av problemen varit att alla kommuner inte har inrättat tillräckligt med psykologtjänster. Tillgången till kuratorer kan också försvagas av den föreslagna utvidgningen av uppgiftsbeskrivningen till uppgifter enligt socialvårdslagen.

Utifrån inkommen utredning konstaterar utskottet att ett av målen i statsminister Marins regeringsprogram är högklassiga elev- och studerandevårdstjänster på alla utbildningsnivåer. Elev- och studerandevårdstjänsterna stärks på alla utbildningsnivåer så att barnen och de unga får det stöd de behöver, och det ska föreskrivas om bindande dimensionering av studerandevårdstjänsterna på andra stadiet. En bindande dimensionering av elevvårdspersonalen stöder också en utvidgning av läroplikten.

Vid undervisnings- och kulturministeriet bereds som tjänsteuppdrag en proposition med förslag till lag om ändring av lagen om elev- och studerandevård. Syftet med beredningen är att ta fram förslag till bestämmelser om bindande dimensionering av psykolog- och kuratorstjänster inom elev- och studerandevården. Dimensioneringarna ska utöver personalen inom elevhälsan på andra stadiet också gälla psykolog- och kuratorstjänster inom den grundläggande utbildningen.

Som ett led i ändringen av lagstiftningen om bindande dimensionering har man övervägt att precisera behörigheten för kuratorer inom elevvården. Avsikten är att en proposition med förslag till lag om ändring av lagen om elev- och studerandevård ska lämnas till riksdagen efter remissbehandlingen ännu denna vår.

Kulturutskottet fäster uppmärksamhet vid att psykologtjänsterna inom elevvården är otillräckliga och anser att det är absolut nödvändigt att trygga den behövliga tillgången till psykologer på båda nationalspråken.

Kulturutskottet föreslår att social- och hälsovårdsutskottet föreslår ett uttalande i ärendet (***Utskottets förslag till uttalande 2***).

Samarbete med undervisningspersonalen

De viktigaste samarbetsparterna för elevhälsans psykologer och kuratorer och för skol- och studerandehälsovården finns på daghem, skolor och läroanstalter. Under sakkunnigutfrågningen framfördes det att den föreslagna ändringen i värsta fall kan leda till att utvärderingen av det första skedet och servicehandledningen för barn och unga som behöver stöd i praktiken läggs över på skolornas undervisningspersonal. Med beaktande av utbildningen och kompetensen hos skolornas undervisningspersonal och den rådande belastningsnivån i skolarbetet medför den föreslagna ändringen en betydande risk för att man inte lyckas ingripa tidigt och i rätt tid.

Att en psykolog och en kurator ingår i samma arbetsgemenskap som lärarna stärker sammanhållningen, förbättrar elevvårdspersonalens kännedom om skolgemenskapen och främjar uppkom-

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

sten av ett konsultationsförhållande mellan psykologen, kuratorn och läraren. Undervisningspersonalens ökande kännedom om elevhälsa möjliggör också en sektorsövergripande utveckling av verksamhetsmodeller som främjar elevernas och studerandenas välfärd och hälsa.

Det har också framförts att överföringen äventyrar genomförandet av det sektorsövergripande samarbete som behövs i det så kallade trestegsstödet samt möjligheterna att effektivt och i rätt tid ingripa mot mobbning och våldsamt beteende.

Utskottet anser det absolut nödvändigt att se till att elevhälsan även i fortsättningen genomförs i samarbete mellan olika yrkesutbildade personer och med gemensamma mål för att stödja elevernas och studerandenas välbefinnande.

Elevhälsotjänsterna finns till för eleverna och de studerande

Utskottet anser det vara bra att man i propositionen identifierar att reformen inte bara handlar om strukturella och administrativa lösningar utan också om förändringar i verksamhetskulturen, det vill säga i de verksamhets sätt som på historiska och kulturella grunder har utformats i gemenskapen. Samtidigt måste man se till att tjänsternas kvalitet och innehåll utvecklas och förbättras och att de administrativa och strukturella lösningarna stöder detta mål. Ett viktigt delområde är frågor i anknytning till dataskyddet; de här frågorna kan ofta vara utmanande.

Utskottet betonar att det redan under beredningen av genomförandet av reformen stått klart att arbetet inom elev- och studerandevården till sin natur är mycket annorlunda än arbetet i andra social- och hälsovårdsenheter. Det särskilda behovet av och syftet med psykolog- och kuratorstjänster inom elevvården behandlas knappast alls i propositionen.

Utskottet anser att det är viktigt att fästa särskild uppmärksamhet vid de föränderliga gränssnitten och kontaktytorna mellan tjänsterna för barn och familjer. Reformen förutsätter att verksamhets sätten utvärderas kontinuerligt och vid behov vidareutvecklas utifrån resultaten. Barnen och de unga bör involveras i detta arbete.

Det primära syftet med lagen om elev- och studerandevård är att stödja elevernas skolgång och de studerandes studier. Detta syfte föreslås inte bli ändrat i propositionen. Utskottet anser att lösningen i fråga är motiverad och anser det viktigt att lagen om elev- och studerandevård fortsatt faller inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde. Elevhälsotjänsterna ska inte ses som en del av välfärdsområdenas social- och hälsovårdsarbete, utan som ett lågröskelstöd för lärande och välfärd i skolor och läroanstalter. En välmående skola eller läroanstalt är en förutsättning för att studiesamfundet i stort ska må bra, för att arbets- och studieförmågan ska kunna bevaras och vid behov förbättras samt för ett resultatrikt lärande.

Tjänsterna måste utvecklas så att de är tillgängliga för barn, unga och familjer i rätt tid. Det bör noteras att det för alla tjänster och funktioner inte finns någon färdig god praxis som oförändrad kan överföras till den nya verksamhetsmiljön. Den kommande reformen var aktuell redan i samband med det omfattande programmet för utveckling av barn- och familjetjänsterna (LAPE), som genomfördes 2016–2019. Inom det programmet utvecklades tjänsterna inom flera olika delområ-

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

den på riksomfattande nivå. Detta förtjänstfulla arbete måste utnyttjas effektivt i den kommande reformen.

Utskottet anser att det är absolut nödvändigt att stödja barns och ungas psykiska hälsa och föreslår att man inom studerandehälsovården inrättar multiprofessionella mentalvårdsteam i syfte att stärka en tidig identifiering av problem och stöd i rätt tid.

Utskottet betonar att elevvården oberoende av vem som ordnar servicen ska tillhandahållas som en tjänst som stöder barns och ungas välfärd, hälsa och rättigheter och som betonar en kultur av omsorg och omsorg.

Informationssystem och register

I propositionen framförs att man genom en administrativa överföringen av kuratorer och psykologer kan lösa problem som hänför sig till olika informationssystem och register. I propositionen framförs också att det i och med överföringen är möjligt att skaffa ändamålsenliga kundinformationssystem.

Enhetliga kundinformationssystem bedöms i propositionen leda till bättre informationsledning än för närvarande. Utskottet anser att frågorna om informationssystemens och registrens kompatibilitet, informationsledningen samt hanteringen av kundrelationer och tjänster bör lösas samlat i samråd mellan de framtida välfärdsområdena och kommunerna.

Kulturutskottet föreslår att social- och hälsovårdsutskottet föreslår ett uttalande i ärendet (***Utskottets förslag till uttalande 3***).

Verkstadsverksamheten.

Bestämmelser om verkstadsverksamhet för unga finns i ungdomslagen (ungdomslagen 1285/2016). Verkstäderna stöder unga under 29 år i frågor som gäller utbildning, arbetslivet och livskompetens. Verkstadsverksamheten ska med hjälp av träning förbättra den unges färdigheter för att kunna komma in på en utbildning, slutföra en utbildning och komma in på den öppna arbetsmarknaden eller få tillgång till någon annan service som den unge behöver. Verkstadsverksamheten syftar till att förbättra den unges livskompetens och främja hans eller hennes utveckling, självständighetsprocess och delaktighet i samhället. Social- och hälsovårdsreformen påverkar inte verkstädernas verksamhet enligt ungdomslagen. Enligt regeringsprogrammet för statsminister Marins regering ska de verksamhetsmässiga och ekonomiska förutsättningarna för verkstadsverksamheten för unga stärkas under regeringsperioden.

Verkstadsverksamhet för unga ordnas i de flesta kommuner i landet. Unga kan också delta i en verkstad i en grannkommun, om kommunerna har ingått ett samarbetsavtal. De unga hänvisas till verkstadsverksamhet via arbets- och näringsstjänsterna, utbildningsanordnarna eller social- och hälsovårdsväsendet. En del av de unga söker sig själva till verkstadstjänster.

År 2019 deltog 14 424 unga under 29 år i verkstadsverksamheten. Flertalet av deltagarna har enbart grundskoleutbildning. 5 218 unga deltog i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte som ord-

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

nades av verkstäderna. Efter verkstadens träningsperiod fick 33 procent av de unga utbildningsplats, medan 15 procent gick ut i arbetslivet, 21 procent deltog i någon annan handledd åtgärd och 12 procent fick del av någon annan service (t.ex. beväringstjänst, familjeledighet). Av deltagarna blev 19 procent arbetslösa. Uppgifterna baserar sig på undervisnings- och kulturministeriets och regionförvaltningsverkens årliga utredningar.

Enligt en undersökning av Ungdomsforskningssällskapet har i synnerhet unga med psykiska problem dragit nytta av verkstadsträningen. Med tanke på utvidgningen av läroplikten hjälper verkstadsträningen unga att få utbildning och få fotfäste i arbetslivet. Det gäller i synnerhet unga som avbrutit yrkesutbildningen eller riskerar att ställas utanför utbildningen och unga med enbart grundskoleutbildning i bagaget.

Kommunerna kommer genom kommunförsöken också att få ansvaret för arbetsförvaltningens tjänster. I dessa försök deltar alla unga under 30 år. Träningen inom verkstadsverksamheten för unga är ett bra alternativ för många arbetslösa unga som deltar i kommunförsöket. För att den unga ska klara sig är det viktigt att hänvisa henne eller honom till de tjänster som hon eller han behöver. Denna strävan försvagas allvarligt om kommunen inte kan tillhandahålla tjänsterna eller om det uppstår ett betydande avbrott i tillhandahållandet.

Finansieringen av verkstadsverksamheten

Finansieringen av verkstadsverksamheten sker via flera kanaler. Den består av kommunal finansiering, statsbidrag, annan offentlig finansiering och understöd (STEA, ESF) samt intäkterna av försäljningen av produkter och träningstjänster inom verkstadsverksamheten.

År 2019 användes sammanlagt 111 miljoner euro för finansieringen av verkstadsverksamheten, varav cirka 60,5 miljoner euro var kommunernas egen finansiering. Den statliga finansiering som är avsedd för undervisnings- och kulturministeriets verkstadsverksamhet uppgår 2021 till sammanlagt 16,3 miljoner euro. Den utgör cirka 12,6 procent av de medel som används för verkstadsverksamhet. Denna statliga finansiering delas ut av regionförvaltningsverken till anordnarna av verkstadsverksamheten i form av statsbidrag.

Ordnandet av vissa tjänster efter social- och hälsovårdsreformen

Arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte och social rehabilitering är socialvårdstjänster, och enligt förslaget till lag om ordnande av social- och hälsovården överförs alla social- och hälsovårdstjänster till välfärdsområdena. De anordnare av verkstadsverksamhet som har erbjudit arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte och ordnande av social rehabilitering har hittills fått ersättning av kommunerna för kostnader för dessa tjänster. Det har varit en särskilt viktig närservice för unga i de områden där kollektivtrafikförbindelserna är svaga eller där kommunen inte tillhandahåller andra tjänster. Långtidsarbetslösa som inte kan hjälpas genom andra tjänster eller som uttryckligen behöver stöd från socialvården som en del av sin serviceprocess styrs till arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte. Arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte är också en sysselsättningsfrämjande service.

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

Efter social- och hälsovårdsreformen producerar välfärdsområdet de social- och hälsovårdstjänster som hör till dess organiseringsansvar självt, i samarbete med andra välfärdsområden eller upphandlar dem hos andra producenter som avses i lagen inom ramen för de specialvillkor som lagstiftningen ställer. Enligt gällande lagstiftning får arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte inte anskaffas av ett företag.

Till den del det är fråga om verkstäder där det för närvarande inte ordnas andra kommunala tjänster än arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte och social rehabilitering, överförs verkstadens verksamhet i sin helhet från kommunen till välfärdsområdet. Verksamheten kan i praktiken fortsätta som tidigare. Välfärdsområdet samarbetar också med dem som tillhandahåller statliga tjänster, såsom sysselsättningstjänster.

Social- och hälsovårdsreformen påverkar inte heller direkt den arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte som produceras av organisationer. Organisationerna kan vara producenter av köpta tjänster. Välfärdsområdet skaffar tjänsterna på basis av avtal i enlighet med upphandlingslagstiftningen och med iakttagande av bestämmelserna i lagen om ordnande av social- och hälsovården.

Efter att reformen trätt i kraft kan kommunen genom sin egen skattefinansiering och inom ramen för sin allmänna kompetens på samma sätt som i dag ordna social- och hälsovårdstjänster i verkstäderna.

Kommunen kan också fortsättningsvis i verkstäderna producera social- och hälsovårdstjänster för välfärdsområdet på basis av ett avtal om köp av tjänster. När kommuner bedriver verksamhet i ett konkurrensläge på marknaden ska de enligt bestämmelserna om konkurrensneutralitet i 15 kap. i den gällande kommunallagen (410/2015) i regel överföra uppgiften till ett aktiebolag, ett andelslag, en förening eller en stiftelse (bolagiseringsskyldighet). Välfärdsområdet ska konkurrensutsätta sin upphandling med stöd av upphandlingslagstiftningen, och ett kommunalt bolag har inte någon särställning i denna konkurrensutsättning jämfört med andra tjänsteproducenter.

Verksamheten i verkstaden kan fortsätta i sin nuvarande omfattning också inom ramen för den så kallade samarbetsmodellen. I den modellen ordnar välfärdsområdena tjänsterna i lokaler som hyrs av kommunen. Detta arbete i gränssnittet mellan kommunen och välfärdsområdet utförs i samarbete mellan ungdomsarbetet och socialvården. Den arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte och social rehabilitering som ordnas i en kommunal verkstad kommer alltså att övertas av välfärdsområdet. På motsvarande sätt kan kommunen erbjuda sina egna tjänster (ungdomsarbete, fritidsverksamhet, undervisning osv.) vid sidan av den service som välfärdsområdet ordnar i gemensamma lokaler eller annars i samband med servicen.

Slutsatser om verkstadsverksamheten

Vid utskottets sakkunnigutfrågning framfördes det allvarlig oro över att reformen i praktiken försämrar tillgången till tjänster för unga, arbetslösa och personer med svag ställning på arbetsmarknaden. Enligt de sakkunniga kan många verkstäder förlora sina verksamhetsförutsättningar, om de inte längre kan ordna arbetsverksamhet och social rehabilitering i rehabiliteringssyfte. Betydelsen av denna oro framhävs särskilt nu, när coronapandemin även i övrigt har inverkat och ännu

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

i stor utsträckning inverkar på tillgången till tjänster för unga på ett oroväckande sätt och försämrar de ungas välbefinnande.

Kulturutskottet betonar att verkstadsverksamheten för unga är en viktig närservice för unga som bör bevaras och vars nuvarande mångsidiga verksamhetsmöjligheter bör garanteras. Verkstäderna har lång erfarenhet av och mångsidig yrkesskicklighet i att producera arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte och social rehabilitering som baserar sig på helhetsinriktad träning. Resultaten av verkstadsverksamheten är i många avseenden ytterst goda. Utskottet föreslår att social- och hälsovårdsutskottet fäster stor vikt vid de ungas möjligheter att få mångsidig och högklassig arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte och social rehabilitering på verkstäder som närservice.

Kulturutskottet föreslår att social- och hälsovårdsutskottet föreslår ett uttalande i ärendet (*Utskottets förslag till uttalande 4*).

För att verkstadsverksamhet för unga enligt ungdomslagen i sin nuvarande omfattning ska kunna tillhandahållas även i fortsättningen, anser utskottet att det är motiverat att i en separat fortsatt beredning utreda kommunens möjligheter att i samband med verkstadsverksamheten producera tjänster som hör till välfärdsområdet utan skyldighet att bolagisera verksamheten i fråga. Bolagiseringen av kommunens verkstadsverksamhet är en mycket omfattande och tidskrävande uppgift, och för en del kommuner är det enligt ett sakkunnigttrande rentav en omöjlig uppgift. Målet för den fortsatta beredningen bör vara att välfärdsområdet och kommunen utan konkurrensutsättning ska kunna avtala sinsemellan om hur verkstadsverksamheten för unga ska genomföras som närservice och med nuvarande innehåll och omfattning samt så att även de tilläggsuppgifter som utvidgningen av läropliktsåldern medför i fortsättningen beaktas.

Kulturutskottet föreslår att social- och hälsovårdsutskottet föreslår ett uttalande i ärendet (*Utskottets förslag till uttalande 5*).

Kulturutskottet fäster också uppmärksamheten vid ordnandet av verkstadstjänster under övergångsperioden för social- och hälsovårdsreformens ikraftträdande. Eventuella administrativa och funktionella ändringar i verkstadsverksamheten måste under övergångsperioden genomföras systematiskt och kontrollerat och så att de inte äventyrar verkstadsverksamhetens kvalitet, verksamhetsförutsättningar och tillgänglighet som närservice.

Kulturutskottet föreslår att social- och hälsovårdsutskottet föreslår ett uttalande i ärendet (*Utskottets förslag till uttalande 6*).

De samlade tjänsterna för barn och unga

I 11 § i förslaget till lag om ordnande av social- och hälsovården föreslås det bestämmelser om en servicestrategi för välfärdsområdet. Enligt propositionen kan området genom servicestrategin i strategin för välfärdsområdet särskilt beakta principerna för hur den samlade servicen för barn, unga och familjer tillhandahålls samt samordningen av tjänster med kommunerna. I 9 § i ungdomslagen föreskrivs det att kommunen ska ha ett styrnings- och servicenätverk eller någon annan motsvarande samarbetsgrupp vars målgrupp är alla unga under 29 år som bor i kommunen. Nätverket eller en annan motsvarande samarbetsgrupp ska växelverka med organisationer på

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

ungdomsområdet, församlingar och andra sammanslutningar som producerar tjänster för unga. Eftersom välfärdsområdena ska ordna social- och hälsovårdstjänster är de nära kopplade till detta.

I ett sakkunnigyttrande framhålls det att ur barnens och de ungas synvinkel är det mest väsentliga med tanke på social- och hälsovårdsreformens framgång hur kontakten mellan kommunernas bildningsväsende och välfärdsområdenas social- och hälsovårdstjänster fungerar. Den största risken för de unga anses vara att fungerande samarbetsstrukturer och samarbetsnätverk, till exempel mellan social- och hälsovårdstjänsterna och bildningstjänsterna, bryts och att man blir tvungen att börja bygga upp tjänsterna för unga från noll. Kulturutskottet bedömer att de välfärdsområden som också beaktar helheten av tjänster för barn och unga i sina servicestrategier är de där social- och hälsovårdsreformens mål lyckas bäst.

Ungdomsarbetet är relativt lite reglerat, och i ett sakkunnigyttrande bedömts det kunna bli föremål för nedskärningar när kommunen i och med att skatteinkomsterna överförs till välfärdsområdena i allt högre grad tvingas prioritera sina uppgifter. Kulturutskottet anser det vara nödvändigt att detta beaktas noggrant i fortsättningen, eftersom ungdomsarbetet är mycket viktigt och påverkar barns och ungas välfärd. Ungdomsarbetet bör stärkas och dess betydelse samt dess andel i det förebyggande arbetet i kommunerna och välfärdsområdena ökas.

Vid sidan av skolan och studierna har olika organisationsverksamhet en mycket stor betydelse för barns och ungas välbefinnande, och därför bör också motions-, ungdoms- och andra frivilligorganisationers verksamhet beaktas både lokalt och regionalt i den nya servicestrukturen. Utskottet betonar dessutom att de unga får del av social- och hälsovårdstjänster tack vare ungdomsarbetet, i synnerhet det uppsökande ungdomsarbetet och verkstadsverksamheten för unga samt sysselsättningstjänsterna och betjäningstillena Navigatorn. Välfärdsområdena, kommunerna och sysselsättningstjänsterna måste samarbeta särskilt intensivt för att den nya strukturen med välfärdsområden inte ska utgöra en nytt hinder för att få tillgång till tjänsterna.

Utskottet ser i detta sammanhang allvarligt på att antalet besök och remisser inom den psykiatriska specialiserade sjukvården för barn och unga har ökat. Utskottet anser att det är mycket viktigt att utreda orsakerna till ökningen, så att man kan sätta in rätt åtgärder; det är motiverat både ur ett mänskligt perspektiv och ur samhällets synvinkel. En orsak till att barn och unga söker psykiatrisk specialiserad sjukvård kan vara att det upplevs som lättare än tidigare att söka hjälp. Ökningen förklaras dock enligt utskottets bedömning inte enbart av detta, utan också av brister i de förebyggande tjänsterna och primärvårdstjänsterna. Utskottet anser att ett effektivt stöd för barns och ungas psykiska hälsa förutsätter att man försäkras sig om att det förebyggande arbetet och den tidiga identifieringen av psykiska problem betjänar barn och unga så bra som möjligt. Bristerna i dem måste åtgärdas så snabbt som möjligt. Det väsentliga är också att varje barn och ung person får den mentalvård han eller hon behöver i rätt tid.

Inkludering av barn och unga

I 32 § i förslaget till lag om välfärdsområden (Välfärdsområdets påverkansorgan) föreslås bestämmelser om bland annat ungdomsfullmäktige för välfärdsområdet eller en motsvarande påverkansgrupp för unga. Den tillsätts av välfärdsområdesstyrelsen för att säkerställa de ungas möjlig-

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

heter att delta och påverka. Vårdsområdesstyrelsen ska sörja för verksamhetsförutsättningarna för detta organ och de övriga påverkansorgan som avses i bestämmelsen.

Enligt propositionen ska ungdomsfullmäktiges uppgiftsfält bestå av alla former av verksamhet som har betydelse för unga, deras levnadsförhållanden och de tjänster de behöver. Ungdomsfullmäktige i ett vårdsområde kan lyfta fram frågor som är viktiga för barn och unga i områdets verksamhet och göra beslutsfattarna medvetna om behov och tankar bland barn och unga. I propositionen bedöms det att om en företrädare för ungdomsfullmäktige får närvaro- och yttranderätt i andra organ, exempelvis fullmäktige och nämnderna, blir informationsutbytet och de ungas påverkansmöjligheter ännu bättre. Beviljandet av dessa rättigheter har i förslaget överlåtits på beslutsfattarna inom vårdsområdet.

Kulturutskottet understöder förslaget om ungdomsfullmäktige i vårdsområdena. Utskottet betonar att man vid tillsättandet av ungdomsfullmäktige i stor utsträckning bör sträva efter att garantera att olika barn- och ungdomsgrupper ges möjlighet att delta. Det gäller också unga med en lägre socioekonomisk bakgrund, vars deltagande i praktiken kan förhindras redan till exempel på grund av de extra resekostnader och andra kostnader som detta kräver. Kulturutskottet anser det vara viktigt att 74 § om förtroendevalda och 87 § om arvoden och ersättningar till förtroendevalda i lagen om vårdsområden tillämpas också på ledamöterna i ungdomsfullmäktige.

De ungas delaktighet får inte begränsas till ungdomsfullmäktige. De unga ska höras på bred front och även på andra sätt inkluderas i vårdsområdets beslutsfattande. Regionerna bör i mån av möjlighet ta i bruk till exempel olika metoder för medborgarbudgetering, medskapande samt mångsidiga digitala metoder för hörande av unga. Kulturutskottet anser det nödvändigt att bedömningen av konsekvenserna för barn och unga utnyttjas i allt beslutsfattande i vårdsområdena.

För att säkerställa barns och ungas verkliga möjligheter att påverka anser kulturutskottet det vara ytterst viktigt att medlemmarna i eller företrädarna för vårdsområdets ungdomsfullmäktige har närvaro- och yttranderätt i de centrala beslutsfattande organen i vårdsområdet och att ungdomsfullmäktige hörs i frågor som det självt anser vara viktiga för de unga. Unga under 18 år är den enda grupp som inte själv kan ställa upp i val eller rösta på sin företrädare i vårdsområdets fullmäktige, varför ungdomsfullmäktiges närvaro- och yttranderätt är motiverad.

Kulturutskottet föreslår att social- och hälsovårdsutskottet föreslår ett uttalande i ärendet (*Utskottets förslag till uttalande 7*).

Den föreslagna områdesstrukturen ställer nya slags krav på demokratifostran. Målet att öka de ungas delaktighet kan inte uppnås om områdenas uppgifter och roll förblir främmande för de unga.

Främjande av välfärd och hälsa i kommunerna

Enligt 14 § i den föreslagna lagen om vårdsområden och motiveringen till paragrafen ska de vårdsområden som ska inrättas tillsammans med kommunerna ha delat och gemensamt ansvar som ordnare av tjänster för invånarnas välfärd samt för områdets ekonomiska hållbarhet. Änd-

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

ringen påverkar strukturerna och gränssnitten för uppgiften att främja hälsa och välfärd också med tanke på samarbetet mellan till exempel kultur- och idrottsverksamhet som kommunen ansvarar för och de social- och hälsovårdstjänster som överförs på välfärdsområdet.

Ur ett helhetsperspektiv är det bra att välfärdsområdet och kommunerna i dess område åtminstone för varje fullmäktigeperiod förhandlar om samarbetet mellan välfärdsområdet och kommunerna samt om de gemensamma målen och arbetsfördelningen. Konst-, kultur- och idrottsverksamhet som främjar hälsa och välfärd ska ses som både kommunens och välfärdsområdets välfärdsverksamhet. Den genomförs som ett systematiskt samarbete mellan olika branscher, och därför är det viktigt att den är representerad i ovan nämnda förhandlingar.

Avsikten är att genom den statsandelsreform som fogats till social- och hälsovårdsreformen skapa ett incitament för kommunerna att främja välfärd och hälsa. För detta ändamål föreslås det att en tilläggsdel fogas till finansieringssystemet (15 § i lagen om statsandel för kommunal basservice). Enligt förslaget beviljas kommunen i tilläggsdel för främjande av välfärd och hälsa ett belopp som beräknas genom att det per invånare bestämda grundpriset för främjande av välfärd och hälsa multipliceras med kommunens invånarantal och den koefficient för främjande av välfärd och hälsa som bestämts för kommunen. Koefficienten fastställs på basis av indikatorer som beskriver kommunens verksamhet för främjande av välfärd och hälsa samt indikatorer som beskriver resultatet av verksamheten.

Närmare bestämmelser om indikatorerna och grunderna för bestämmandet av och kalkyleringen av koefficienten för främjande av välfärd och hälsa samt de statistiska uppgifter som ska användas vid kalkyleringen utfärdas genom förordning av statsrådet. Det har föreslagits att koefficienten ska utarbetas på basis av indikatorer som hänför sig till grundläggande utbildning, motion och kommunens ledning. Utskottet anser att de indikatorer som nämns ovan är ändamålsenliga och noterar det ställningstagande som riksdagen godkände (RSk 52/2018 rd) på basis av kulturutskottets betänkande (ShUB 22/2018 rd) i samband med den idrottspolitiska redogörelsen (SRR 6/2018 rd). Enligt ställningstagandet ska regeringen främja en ökning och förbättring av kompetens och medvetenhet om den fysiska aktivitetens betydande hälsoeffekter och ökad fysisk aktivitet inom social- och hälso- och sjukvårdens tjänster på alla nivåer av tillhandahållande av tjänster från rådgivning till äldreomsorgen.

Kulturrelaterade indikatorer har inte inkluderats i koefficienten, även om kulturens betydelse för främjandet av välfärd och hälsa vid sidan av utbildning och idrott konstateras i motiveringen till bestämmelsen. Utskottet betonar att koefficienten för främjande av välfärd och hälsa bör kompletteras med indikatorer med anknytning till kultur. Att kulturella faktorer inte ingår i indikatorerna ger en bristfällig bild av faktorer som påverkar människors hälsa och välfärd, och den styrande effekten av indikatorernas verksamhet förverkligas således inte på ett ändamålsenligt sätt.

De kulturella indikatorerna kan bildas exempelvis utifrån Institutet för hälsa och välfärds datainsamling TEAviisari, där man hämtat de indikatorer för motion och idrott som ingår i koefficienterna. Det är nödvändigt att på motsvarande sätt ge koefficienten för främjande av välfärd och hälsa något större vikt än i nuläget för att betydelsen av det arbete som görs för att främja välfärd och hälsa ska beaktas bättre.

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

Utskottet anser att kultur- och idrottstjänsterna bör vara synliga också i ledningen, planeringen och verkställandet av främjandet av välfärd och hälsa, som en gemensam angelägenhet för kommunerna och välfärdsområdena. I propositionen finns inga detaljerade bestämmelser om samarbete inom denna kontaktyta, vilket innebär att det genomförs på basis av lokalt och regionalt beslutsfattande. Utskottet uppmuntrar till att fungerande lösningar sprids så att alla kommuner och välfärdsområden kan dra nytta av dem.

Finansieringen av de uppgifter som blir kvar i kommunerna

Kommunens uppgifter inom områdena livskraft, bildning och välfärd accentueras genom social- och hälsovårdsreformen. Utöver småbarnspedagogik och utbildning ordnar kommunerna fortfarande biblioteks-, kultur-, konst-, idrotts-, ungdoms- och fritidstjänster; de har alla stor betydelse för tillgodoseendet av de kulturella rättigheterna och främjandet av kommuninvånarnas välfärd. De bildningstjänster som kommunerna ansvarar för har en viktig roll också när det gäller att stärka kommuninvånarnas delaktighet.

Kulturutskottet föreslår att social- och hälsovårdsutskottet föreslår ett uttalande i ärendet (***Utskottets förslag till uttalande 8***).

I samband med social- och hälsovårdsreformen överförs cirka 65 procent av kommunernas finansiering till systemet för finansiering av välfärdsområden. Den basservice som blir kvar på kommunernas ansvar och den statsandel som anvisas för det hänför sig i huvudsak till undervisning och kulturverksamhet.

Strukturen i statsandelssystemet för kommunal basservice förblir oförändrad, och reformen av systemet är närmast teknisk så att social- och hälsovårdsdelarna, det vill säga främst grunderna per invånare för sjukfrekvens och den vuxna och äldre befolkningen, stryks ur systemet. Den kommunspecifika finansieringen baserar sig fortfarande på utjämning av skillnaderna i behov och inkomsterna. Kriteriet för utjämning av skillnaderna i behov enligt kommunernas statsandelssystem är fortfarande statsandelen per invånare, vilken graderas enligt åldersgruppsspecifika koefficienter.

Social- och hälsovårdsreformen genomförs i en tid där verksamhetsmiljön på kommunfältet också annars genomgår betydande förändringar. Minskningen av de yngre åldersklasserna, dvs. barn och unga, och flyttrörelsen från glest bebyggda områden till stadsregioner samt till södra Finland orsakar ett förändringstryck särskilt på strukturerna för de tjänster inom bildningsväsendet som kommunerna ansvarar för och som genomförs som lokala tjänster i ett tätt servicenät. Det går inte att banta ned servicestrukturerna i samma takt som servicebehovet minskar, vilket leder till ökade enhetskostnader och ekonomisk differentiering mellan kommunerna.

Kommunernas minskande ansvar för att ordna och finansiera basservice påverkar på många sätt förutsättningarna för att ordna de uppgifter som kvarstår hos kommunerna. Att en så stor finansieringsandel överförs till välfärdsområdena är utmanande särskilt för kommuner med en smal inkomstbas och hög kostnadsnivå. När uppgifterna minskar, försämras dessutom flexibiliteten i kommunernas resursanvändning väsentligt och förstoras intervallet för kostnaderna för att ordna tjänster. I reformens övergångsskede, i samband med utjämningskoefficienterna för ändringarna,

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

beaktas kommunernas olika ekonomiska kostnadsstrukturer och reformens konsekvenser per invånare.

Utskottet betonar att det på grund av den omfattande överföringen av uppgifter och finansieringsandel är viktigt att följa upp fullgörandet av finansieringsprincipen inte bara på riksnivå utan också på kommunnivå. Det är också nödvändigt att följa upp hur reformen påverkar verksamhetsmöjligheterna för olika aktörer inom kultur- och idrottssektorer som helt eller delvis finansieras av kommunerna.

Det största kostnadstrycket inom den offentliga ekonomin under detta decennium hänför sig till kostnaderna för ordnandet av social- och hälsovården i och med att de åldersrelaterade utgifterna ökar kraftigt. Dessa kostnader överförs genom social- och hälsovårdsreformen på välfärdsområdena. När finansieringssystemet för välfärdsområdena grundar sig på full statsandelnsfinansiering orsakar kostnadsökningen för deras uppgifter ett anpassningstryck på de övriga statliga utgifterna. Det är absolut nödvändigt att överföringen av statsandel från kommunerna till välfärdsområdena görs så att reformen inte äventyrar förutsättningarna för ordnande av den basservice som kommunerna ansvarar för. Utskottet betonar vikten av att de kostnadsökningar som skötseln av välfärdsområdenas uppgifter förutsätter inte heller senare finansieras genom nedskärningar i kommunernas statsandelar.

Urvalet och viktningen av kriterierna för behovsbaserade statsandelar är motiverade, men utifrån ett sakkunnigyttrande noterar utskottet att de åldersgruppsbaserade finansieringskriterierna inte identifierar skillnader i exempelvis bibliotekens, kulturens eller idrottstjänsternas behov.

Den riksomfattande minskningen av de yngre åldersklasserna (barn och unga) leder till ökade enhetskostnader för småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen, särskilt i områden med en smal åldersstruktur. Därför är det motiverat att andelen finansiering som fördelas på basis av befolkningstäthet och fjärrort hålls tillräckligt hög och att det följs upp utifrån de faktiska kostnaderna att andelarna är tillräckliga. En liten ökning av fjärrortskoefficientens relativa andel i samband med reformen kan anses vara välkommen.

De servicesystem för undervisnings- och kulturverksamhet som kommunerna ansvarar för har en stark författnings- och normgrund. De har också stöd i principen om lokal service, som bland annat säkerställer lika tillgång till högklassig basservice i alla kommuner. Även om servicebehovet och de faktorer som orsakar kostnader varierar mellan kommunerna kommer det fortfarande att finnas betydande skillnader i kostnaderna per enhet för tjänsterna, vilket förutsätter ett statsandelssystem som beaktar kostnadsskillnaderna och ett utjämningssystem som utgår från kommunernas skatteinkomster.

Kommunernas verksamhetsmiljö förändras särskilt i fråga om befolkningsutvecklingen, och därför är det svårt att förutse reformens konsekvenser för kommunernas verksamhet och ekonomi. Det kan antas att eventuella anpassningsåtgärder inom kommunernas driftsekonomi i fortsättningen i större utsträckning kommer att gälla förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen samt småbarnspedagogiken, som ordnas på basis av lagstiftningen om den aktuella verksamheten. Eventuella anpassningsåtgärder inom driftsekonomi kan i fortsättningen också gälla biblioteks- och kulturtjänster, museer, teatrar och orkestrar samt tjänster inom den grund-

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

läggande konstundervisningen, ordnande av förutsättningarna för idrott enligt idrottslagen och serviceutbudet inom det ungdomsarbete som förutsätts i ungdomslagen.

Utskottet anser det nödvändigt att kommunerna garanteras tillräcklig statlig finansiering för att ordna bildningstjänsterna.

Ersättning för utbildningskostnader

Kulturutskottet har också hört sakkunniga om det system för ersättning av utbildningskostnader som hänför sig till utbildningarna inom social- och hälsovården. Utvecklingen av ersättningssystemet för utbildningskostnader ankommer på social- och hälsovårdsministeriet.

Bestämmelser om ersättningssystemet för undervisning och forskning inom hälso- och sjukvård ingår i 7 kap. i hälso- och sjukvårdslagen. Enligt det betalas de samkommuner för ett sjukvårdsdistrikt där det finns ett universitetssjukhus ersättning av statsmedel (specialstatsandel) för kostnader som orsakas av grund- och specialiseringsutbildning för läkare och tandläkare. I hälso- och sjukvårdslagen ingår också bestämmelser om hur ersättning för kostnader som orsakats av utbildning betalas till andra verksamhetsenheter inom hälso- och sjukvården än universitetssjukhus. Under moment 33.60.33 i statsbudgeten för 2020 finns ett anslag på 96 000 000 euro för betalning av statlig ersättning till enheter inom social- och hälsovården för specialiseringsutbildning för social- och hälsovårdspersonal.

Ersättning betalas inte separat för sjukhusutbildning av psykologer, talterapeuter (logoped) eller specialister, såsom sjukhuskemister eller sjukhusläkare. De betalas av universitetssjukhuset, i nuläget alltså av kommunerna.

Yrkeshögskolorna blir tvungna att betala praktikersättningar till arbetsgivare inom social- och hälsovården för att de låter studerande utföra obligatorisk praktik. Social- och hälsovårdsministeriet utredde våren 2018 ordnandet av praktik för yrkeshögskolestuderande. Enligt utredningen lades sammanlagt 8,3 miljoner euro på praktikavgifter 2017, vilket motsvarar mer än en procent av den statliga finansieringen av yrkeshögskolorna. Enligt utredningen fanns det då över 13 700 praktikavtal mellan yrkeshögskolorna och verksamhetsenheterna inom social- och hälsovården. I 70 procent av dem har yrkeshögskolan betalat praktikersättning till verksamhetsenheten. Inte heller i fråga om dessa har det alltså funnits någon enhetlig ersättningspraxis.

Inom yrkesutbildningen slopades ersättningarna för praktik som en del av reformen av yrkesutbildningen, men utbildningsanordnaren och företrädaren för utbildningsavtalsarbetsplatsen kan komma överens om att utbildningsersättning betalas till den som erbjuder utbildningsplatsen i fråga om studerande som har rätt till krävande särskilt stöd.

I fråga om yrkesutbildning som grundar sig på läroavtal kan utbildningsanordnaren betala utbildningsersättning till arbetsgivaren på det sätt som överenskommit i läroavtalet mellan utbildningsanordnaren och arbetsgivaren, om det bedöms att arbetsgivaren orsakas kostnader för läroavtalsutbildningen.

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

Kulturutskottet konstaterar att systemet för utbildningsersättning i sin helhet är osammanhängande. Systemet med utbildningsersättning bör omprövas till exempel så att statens särskilda finansiering av utbildningsersättningarna på ett heltäckande sätt ersätter kostnaderna för obligatorisk praktik och andra kostnader som hänför sig till examensutbildning inom social- och hälsovården jämlikt för alla utbildningsanordnare. Det nuvarande anslaget för utbildningsersättningar är dock för litet för att motsvara att utbildningsersättningen utvidgats till att omfatta alla utbildningar för yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården.

Det viktigaste och mest brådskande missförhållandet är enligt kulturutskottet att yrkeshögskolorna i nuläget måste betala sina studerandes obligatoriska praktik med egen medel. Yrkeshögskolornas samtliga examina inom social- och hälsovårdssektorn omfattar avsevärda mängder obligatorisk praktik, kliniska övningar eller lärande i arbetet inom social- och hälsovårdssystemet.

Utskottet konstaterar att praktikavgifterna för yrkeshögskolor är en historisk relik och att avgifterna inte baserar sig på författningar eller till exempel kollektivavtal. Praktikavgifterna är extra kostnader för yrkeshögskolorna, och de minskar de resurser som används för annan undervisning. Yrkeshögskolorna har ökat antagningen av nya studerande inom social- och hälsovården med över 2 000 sökande år 2020, vilket innebär att också den ekonomiska belastning som praktikavgifterna medför ökar i framtiden.

Kulturutskottet anser med tanke på det ökande antalet studerande att det är angeläget att praktikavgifterna för yrkeshögskolor slopas och att den resurs som eventuellt frigörs från detta i fortsättningen kan användas vid yrkeshögskolorna till exempel för att stärka kvaliteten på undervisningen inom social- och hälsovården. Det gör det möjligt att stärka i synnerhet yrkeshögskolornas roll när det gäller att stödja praktikverksamheten.

Utskottet betonar i detta sammanhang också att tryggheten av den kompetens som behövs inom social- och hälsovården förutsätter mångsidiga och tillräckliga möjligheter till praktik och lärande i arbetet. Praktik är en obligatorisk del av förvärvandet av yrkeskompetens, men praktiken erbjuder också arbetsgivaren möjlighet att bedöma studerandenas kunnande och rekrytera personal. Det har varit utmanande att ordna tillräckligt med praktikplatser. Efterfrågan på praktikplatser accentueras särskilt på och i närheten av studieorterna.

Som en del av den fortsatta beredningen av social- och hälsovårdsreformen bör det göras ändringar som garanterar att offentliga och privata tillhandahållare av social- och hälsovårdstjänster erbjuder tillräckligt många praktikplatser för studerande inom social- och hälsovården. Ett sätt att öka antalet praktikplatser är enligt utskottet att stärka möjligheterna och skyldigheten för privata och offentliga producenter av social- och hälsovårdstjänster att ta emot studerande till praktiken eller erbjuda praktikplatser för dem som genomgår examensinriktad utbildning eller annan reglerad utbildning för yrken inom social- och hälsovården.

Kulturutskottet föreslår att social- och hälsovårdsutskottet föreslår ett uttalande i ärendet (*Utskottets förslag till uttalande 9*).

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

Universitetssjukhusen och forskningen

Syftet med den totalreform av social- och hälsovården som föreslås i propositionen är att säkerställa att tjänsterna produceras och utvecklas på ett högklassigt, ekonomiskt och hållbart sätt. Utskottet betonar att reformen som en del av detta mål bör beakta produktionen av sektorsövergripande kompetens, tryggheten av ett resultatrikt samarbete mellan universiteten och universitetssjukhusen och säkerställandet av utbildnings-, forsknings- och utvecklingsverksamheten i alla välfärdsområden. I propositionen saknas dock helt bestämmelser om frågor som gäller utbildning, forskning och utveckling. Sakkunniga har ansett detta beklagligt.

Kulturutskottet betonar att det är fråga om en omfattande helhet som ska regleras med fokus på behovet av och möjligheterna att samlat utveckla dels regleringen av utbildnings-, forsknings-, utvecklings- och innovationsverksamheten inom social- och hälsovården och finansieringen av denna verksamhet, dels regleringen av universitetssjukhusen. Här är det viktigt att beakta befintliga fungerande universitetsstrukturer. Utskottet betonar att en stark forskningsgrund med fokus på forskningsrön och kompetens har en central betydelse för att social- och hälsovårdstjänsterna ska lyckas och utvecklas. Avsaknaden av en tillräcklig författningsgrund är särskilt betydande med tanke på utvecklandet av socialvården, eftersom sektorn saknar bland annat de praktiska forskningsbaserade strukturerna.

Under sakkunnigutfrågningen betonades behovet av att reglera bland annat följande frågor som anknyter till förhållandet mellan universiteten och universitetssjukhusen:

1. universitetets roll i universitetssjukhusets förvaltning
2. avtalssamarbete mellan universitetssjukhuset och universitetet
3. universitetssjukhusens och universitetets gemensamma resurser och personal samt gemensamma enheter
4. reglering om forskningsverksamheten som en av universitetssjukhusets uppgifter
5. begränsning av tillämpningen av upphandlingslagen till användningen av resurserna för basuppgiften som en del av samarbetet mellan universitetssjukhuset och universitetet.

Det utlovas att bestämmelser om forsknings- och utvecklingsstrukturerna ska utfärdas senare utifrån en separat beredning, men enligt de sakkunniga som hörts bör dessa bestämmelser dock utgöra en fast del av det social- och hälsovårdspaket som nu bereds. Tidsplanen för en eventuell separat beredning är ännu inte känd.

Särskild forskningsfinansiering

För forskning på universitetsnivå inom hälsa och socialt arbete beviljas årligen i statsbudgeten en särskild forskningsfinansiering (VTR) som ersättning för kostnaderna för vetenskaplig forskning inom servicesystemet. Anslaget under momentet uppgår 2021 till 25 miljoner euro, varav 4 miljoner euro används för forskning på universitetsnivå inom den sociala sektorn. Finansieringen samordnas av social- och hälsovårdsministeriet och riktas till de fem specialupptagningsområdena på basis av hur de insatsområden och mål som fastställts för forskningsverksamheten har uppnåtts under den föregående fyraårsperioden samt på basis av forskningens kvalitet, volym och resultat. Forskningskommittéerna inom specialupptagningsområdena beslutar vilka forskningsprojekt i respektive område ska beviljas medel.

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

Utskottet konstaterar att de ändringar i socialvårdslagen som trädde i kraft den 1 november 2020 möjliggör statlig finansiering även för universitetsforskning inom socialt arbete och utbildning av specialsocialarbetare, vilket kan lägga en grund för en forskningsbaserad utveckling. Den nya finansieringsmöjligheten är viktig, eftersom det inte funnits något sådant finansieringssystem baserat på statlig ersättning som hälsovetenskaplig forskning för forskning inom socialt arbete och socialservice. Social- och hälsovårdsministeriet fattade de första finansieringsbesluten gällande forskning inom socialt arbete i slutet av 2020.

Utskottet anser att det inom socialvården bör skapas verksamhetsstrukturer som motsvarar universitetssjukhusen och som stöder forskningen och utbildningen samt utvecklingen av tjänster på universitet. En klient inom socialvården ska ha rätt att få bästa möjliga evidensbaserade service på motsvarande sätt som inom hälso- och sjukvården.

Utöver den separata statliga forskningsfinansieringen finansierar för närvarande också kommunerna i betydande grad forskning som bedrivs inom servicesystemet för social- och hälsovården. Kommunerna i HNS-området betalar till exempel cirka 15 miljoner euro för kostnaderna för den kliniska forskningen, medan den statliga forskningsfinansieringens andel har varit cirka 10 miljoner euro. Det finns dock ingen samlad uppskattning av den finansiering som kommunerna använder för forskning. Också utomstående parter bidrar till finansieringen.

Enligt propositionen finansieras välfärdsområdenas verksamhet i huvudsak med statlig finansiering med allmän täckning. Finansieringen bestäms kalkylmässigt huvudsakligen utifrån behovet av tjänster i välfärdsområdet och utifrån omgivningsfaktorer. Kommunerna har inte längre möjlighet att finansiera sådan hälso- och socialvårdsforskning som avses här, förutom Helsingfors stad, som även i fortsättningen kan bekosta den social- och hälsovård och forskningsverksamhet som staden ansvarar för också genom egen skattefinansiering.

Kulturutskottet hänvisar i sammanhanget till ett uttalande som riksdagen godkände när den behandlade budgetpropositionen för 2020 (FiUB 20/2019 rd — RP 29/2019 rd, RP 89/2019 rd). Där förutsatte riksdagen att det säkerställs att forskningsfinansieringen är tillräcklig i den nya social- och hälsovårdsstrukturen. Dessutom förutsatte riksdagen att statens forskningsfinansiering till hälso- och sjukvårdsenheter för forskning på universitetsnivå stärks och ökas för att säkerställa en verkningsfull forskning på hög nivå som främjar befolkningens hälsa och välfärd.

Kulturutskottet anser det vara ytterst viktigt att den särskilda finansieringen av sådan forskning om hälsa och socialt arbete som avses här tryggas till ett belopp som åtminstone motsvarar den nuvarande finansieringen via flera kanaler. Långsiktig forskning om hälsa och socialt arbete och förutsägbarheten i finansieringen måste tryggas genom att man säkerställer en tillräcklig total finansiering.

Kulturutskottet föreslår att social- och hälsovårdsutskottet föreslår ett uttalande i ärendet (*Utskottets förslag till uttalande 10*).

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

Forskningsbaserad utveckling av kompetensen

Utskottet betonar att man i reformen bör säkerställa en forskningsbaserad kompetensutveckling inom alla välfärdsområden. Välfärdsområdenas har ett omfattande uppgiftsfält, och den kompetens som behövs för dem måste likaså vara bred. Också den strategiska ledningen av välfärdsområdena kräver en forskningsbaserad analytisk förståelse och kompetens.

Välfärdsområdena har i uppdrag att inhämta information bland annat om invånarnas levnadsförhållanden och servicebehov samt att sörja för kompetensen och att utnyttja informationssystemen. Utskottet konstaterar att välfärdsområdena enligt lagförslaget dock inte påförs någon forskningsskyldighet. För att välfärdsområdena ska lyckas med insamlingen av information på önskat sätt, måste lagstiftningen innehålla en klar forsknings- och utvecklingsskyldighet för välfärdsområdena och deras samarbetsområden. Forskningsverksamheten bör också koncentreras till större samarbetsområden än enbart välfärdsområdena. Det ger ett bredare forskningsresultat som kan utnyttjas för att utveckla olika servicehelheter, processer, innehåll och metoder inom social- och hälsovården.

I fråga om socialvården finns bestämmelser om utbildnings-, forsknings- och utvecklingsverksamhet och om statsunderstöd för stödjande av den i den gällande lagen om kompetenscentrumverksamhet inom det sociala området. Kompetenscentrumverksamheten inom det sociala området nämns i propositionens motivering till bestämmelserna om samarbetsavtal mellan välfärdsområden (lagen om ordnande av social- och hälsovård, 36 §), men inte i det egentliga lagförslaget. Regleringen i fråga om kompetenscentrum förblir oklar och kulturutskottet anser därför att kompetenscentrumens ställning bör tryggas också i paragraferna för att undanröja oklarheten.

Arkivering av uppgifter

Genomförandet av reformen förutsätter bland annat fungerande informationssystem och förfaranden för informationshantering för att man ska kunna trygga forskningens behov, en effektiv och ekonomisk verksamhet och en kunskapsbas som tryggar rättsskyddet för medborgarna i välfärdsområdena. I praktiken innebär reformen enligt ett sakkunnigyttrande en sammanslagning av informationsinnehållet i flera informationssystem, nedläggning av informationssystem som blir onödiga och arkivering av uppgifterna i dem, avtal om informationstjänstpraxis i fråga om analogt material som blir kvar i kommuner och samkommuner, digitalisering av centralt analogt material samt riktlinjer för bevarande och arkivering av digital information på det sätt som föreskrivs i lagstiftningen om klientuppgifter inom social- och hälsovården, dataskyddslagstiftningen, informationshanteringslagen (906/2019) och arkivlagen (831/1994).

I sakkunnigyttrandet betonas att det snabbt bör fastställas vilka uppgifter som ska överföras från de nuvarande systemen till de nya systemen. För varje system ska det säkerställas att överföringarna lyckas. Avvecklingen av befintliga system måste planeras och det datainnehåll som inte överförs måste arkiveras digitalt. De nuvarande social- och hälsovårdsorganisationerna ansvarar för arkiveringen av det datainnehåll som inte överförs. Välfärdsområdena behöver i fortsättning- en också analogt material från de nuvarande organisationerna.

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

I propositionen föreslås det att sådana ändringar som är nödvändiga på grund av inrättandet av välfärdsområden och lagen om välfärdsområden görs i arkivlagen (831/1994). Arkivlagen ska efter inrättandet av välfärdsområdena tillämpas också på välfärdsområdena och välfärdssammanslutningarna. Riksarkivet ska bestämma om de dokumentuppgifter som ska arkiveras i samband med välfärdsområdenas och deras affärsverks uppgifter, men dock inte om hur de ska arkiveras. Enligt sakkunnigyttrandet innebär detta att de nya välfärdsområdena inte har tillgång till en arkiveringslösning som är avsedd för arkivering av allmänt intresse.

Vid informationshanteringen i fråga om elektroniska klientuppgifter inom social- och hälsovården fungerar Folkpensionsanstaltens arkiveringstjänst som en centraliserad informationsresurs och ansvarar för informationshanteringen inom servicesystemet för social- och hälsovården, som även omfattar sekundär användning av personuppgifter. Arkiveringstjänsten har till uppgift att bevara uppgifter för produktionen av social- och hälsovårdstjänster, dvs. för det primära användningsändamålet för kunduppgifterna, men inte för sådan arkivering av allmänt intresse som avses i dataskyddslagstiftningen.

Kulturutskottet betonar den stora betydelsen av de omfattande ändringar i datasystemen, dataöverföringar och arkiveringslösningar som är centrala i social- och hälsovårdsreformens övergångsfas. De är viktiga både för medborgarnas rättssäkerhet och för att säkerställa en korrekt kunskapsbas för välfärdsområdenas verksamhet. Vid övergången måste det fästas särskild uppmärksamhet vid de praktiska informationssystemlösningarna. Enligt kulturutskottet finns det skäl att i samband med reformen förtydliga uppgifterna och befogenheterna i anslutning till arkivering av allmänt intresse, så att de dokumentuppgifter som arkiveras i välfärdsområdena och räddningsväsendet sparas i Riksarkivets digitala tjänst för arkivering av allmänt intresse.

Kulturutskottet föreslår att social- och hälsovårdsutskottet föreslår ett uttalande i ärendet (*Utskottets förslag till uttalande 11*).

Handlingar inom social- och hälsovården finns i samkommuner, sjukvårdsdistrikt och kommuner. Enligt propositionen ska välfärdsområdena avtala om förvaring av analoga arkiv. Enligt ett sakkunnigyttrande är det planerade avtalsbaserade tillvägagångssättet åtminstone delvis gemensam förvaring, vars rättsliga grund är oklar. Särskilt i fråga om kommunerna kan det befaras att personalresurserna inte räcker till för de uppgifter inom informationstjänsten för analogt material som välfärdsområdena behöver.

Enligt sakkunnigyttrandet är det ur funktionell synvinkel bättre att digitalisera de analoga dokument som välfärdsområdena behöver i sin operativa verksamhet. Efter digitaliseringen kan största delen av de analoga handlingarna genom Riksarkivets beslut förstöras i enlighet med lagen om ändring av arkivlagen (1146/2016). Digitaliseringen förutsätter finansiering, som bör kopplas till kostnaderna för utveckling av informationssystemen och informationshanteringen. Kulturutskottet stöder digitaliseringen av dessa analoga uppgifter och anser att det är nödvändigt att säkerställa de resurser som behövs för detta.

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

Vissa ytterligare anmärkningar

I avsnittet ”Förhållande till andra propositioner” i proposition (s. 1010) konstateras det att regeringen i samband med budgetpropositionen för 2021 har överlämnat en proposition till riksdagen med förslag till en läropliktsreform (RP 173/2020 rd). Lagstiftningen om läropliktsreformen stadfästes den 30 december 2020 och åtminstone de ändringar som gjorts i lagen om elev- och studerandevård och i lagen om statsandel för kommunal basservice ska beaktas i den nya lagen om statsandel för kommunal basservice som föreslås i den nu behandlade propositionen.

Med kommunernas lagstadgade uppgifter avses enligt lagförslaget både sådana uppgifter som kommunerna är skyldiga att sköta och sådana uppgifter som kommunerna enligt lag kan sköta om de vill. I lagförslaget konstateras felaktigt att kulturtjänsterna hör till den senare kategorin. Kulturutskottet konstaterar att kommunerna i enlighet med 3 § i lagen om kommunernas kulturverksamhet (166/2019) är skyldiga att ordna uppgifter som gäller kommunernas kulturverksamhet.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Kulturutskottet föreslår

att social- och hälsovårdsutskottet beaktar det som sägs ovan och

att social- och hälsovårdsutskottet föreslår att riksdagen godkänner elva uttalanden. (Utskottets förslag till uttalanden).

Utskottets förslag till uttalanden

1. *Riksdagen förutsätter att regeringen bevakar och utvärderar kvaliteten på elev- och studerandevårdstjänsterna samt hur ordnandet av kurators- och psykologtjänsterna som när-service i skolornas och läroanstalternas lokaler har utfallit. Regeringen ska utan dröjsmål vidta behövliga åtgärder, om de mål för lagen som riksdagen har godkänt inte uppnås.*
2. *Riksdagen förutsätter att regeringen vidtar åtgärder för att öka antalet utbildningsplatser för psykologer på båda nationalspråken i syfte att säkerställa tillgången till psykologer inom elev- och studerandevården.*
3. *Riksdagen förutsätter att kompatibiliteten mellan informationssystemen och registren för elevhälsotjänsterna säkerställs, så att informationsledningen kan stärkas.*
4. *Riksdagen förutsätter att regeringen som en del av uppföljningen av verkstäderna bedömer behovet av att revidera lagstiftningen om verkstadsverksamheten med beaktande av lagstiftningen inom olika ministeriers ansvarsområden och samordningen av den så att verkstadsverksamheten kan genomföras och utvecklas tväradministrativt på ett flexibelt och kundorienterat sätt.*

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

5. *Riksdagen förutsätter att regeringen omedelbart vidtar fortsatta åtgärder i fråga om verkstadsverksamheten för unga med målet att kommunen inte ska vara skyldig att bolagisera verkstadsverksamheten för unga, och välfärdsområdet och kommunen utan konkurrensut-sättning kan avtala sinsemellan om hur verkstadsverksamheten för unga genomförs som närservice så att också de tilläggskyldigheter som utvidgningen av läropliktsåldern med-för beaktas.*
6. *Riksdagen förutsätter att regeringen bevakar ändringarna i verkstadsverksamheten under övergångsperioden och därefter. Administrativa och funktionella ändringar i verkstads-verksamheten under övergångsperioden måste genomföras systematiskt och kontrollerat och så att reformen inte äventyrar verkstadsverksamhetens kvalitet, verksamhetsförutsätt-ningar och tillgänglighet som närservice.*
7. *Riksdagen förutsätter att välfärdsområdet ungdomsfullmäktige ges närvaro- och yttrande-rätt i de centrala beslutsfattande organen i välfärdsområdet.*
8. *Riksdagen förutsätter att regeringen säkerställer kommunernas möjligheter och bärkraft att ordna tjänster som tryggar de grundläggande kulturella rättigheterna och vidtar nöd-vändiga åtgärder för detta.*
9. *Riksdagen förutsätter att regeringen som en del av den fortsatta beredningen av social- och hälsovårdsreformen gör ändringar som garanterar att offentliga och privata tillhan-dahållare av social- och hälsovårdstjänster erbjuder tillräckligt många praktikplatser för studerande inom social- och hälsovården. Samtidigt bör målet vara att de praktikersätt-ningar som yrkeshögskolorna betalar slopas. Dessutom genomförs en reform av systemet för utbildningsersättning i syfte att olika utbildningsformer ska behandlas jämlikt.*
10. *Riksdagen förutsätter att utbildnings-, forsknings-, utvecklings- och innovationsverksam-heten inom social- och hälsovården och speciallagstiftningen om finansieringen av den förs till riksdagen för behandling så att den träder i kraft senast innan social- och hälso-vårdsreformen genomförs. Regeringen ska trygga universitetssjukhusens möjlighet att fortsätta bedriva vetenskaplig forskning och producera grundläggande och specialise-ringsutbildning inom branschen.*
11. *Riksdagen förutsätter att uppgifterna och befogenheterna i anslutning till arkivering av allmänt intresse förtydligas så att de dokumentuppgifter som arkiveras av välfärdsområ-dena och räddningsväsendet lagras i Riksarkivets digitala tjänst för arkivering av allmänt intresse och så att tillräckliga resurser för arkiveringen säkerställs.*

Utlåtande KuUU 5/2021 rd

Helsingfors 15.4.2021

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Paula Risikko saml
vice ordförande Eeva-Johanna Eloranta sd
medlem Sanna Antikainen saf
medlem Marko Asell sd
medlem Jukka Gustafsson sd (delvis)
medlem Veronika Honkasalo vänst
medlem Kaisa Juuso saf
medlem Emma Kari gröna
medlem Anneli Kiljunen sd
medlem Mikko Kinnunen cent
medlem Pasi Kivisaari cent
medlem Ari Koponen saf
medlem Sari Multala saml
medlem Mikko Ollikainen sv
medlem Sofia Vikman saml.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Lahtinen
utskottsråd Kaj Laine.

Utlåtande KuUU 5/2021 rd Avvikande mening 1

AVVIKANDE MENING 1

Motivering

I propositionen föreslås det att det stiftas lagar som är centrala med tanke på inrättandet av och verksamheten på en ny förvaltningsnivå, välfärdsområdena, samt föreslås det ändring av bland annat lagstiftningen om kommunernas statsandel.

Propositionen berör till många delar kulturutskottets ansvarsområde. Reformen påverkar bland annat elev- och studerandevården, tjänsterna inom den kommunala verkstadsverksamheten och nätverket av sektorsövergripande tjänster för barn och unga.

Sannfinländarnas utskottsgrupp anser att de metoder som valts för social- och hälsovårdsreformen inte stöder reformens mål, såsom att stävja kostnaderna, förbättra tillgången till tjänster och minska ojämlikheten.

Den föreslagna reformen äventyrar lika tillgång till studerandevårdstjänster i stället för att åtgärda problemen. Sakkunniga har pekat på åtskilliga problem som kan uppstå om inte sambandet mellan kommunernas bildningsväsende och social- och hälsovårdstjänsterna i välfärdsområdena fungerar.

Elevhälsans, inklusive kurators- och psykologtjänsternas, lokaler måste även i fortsättningen finnas i skolorna och läroanstalterna, så att tjänsterna är tillgängliga nära och i rätt tid. Dessutom är det viktigt att tyngdpunkten inom elevhälsan fortsatt ligger på det förebyggande arbetet.

Elevhälsotjänsterna ska inte ses som en del av välfärdsområdenas social- och hälsovårdsarbete, utan som ett lågtröskelstöd för lärande och välfärd i skolor och läroanstalter. Sannfinländarna delar de sakkunnigas syn på att det multiprofessionella välfärdsarbete som utförs i skolorna inte kan ledas av flera organisationer samtidigt.

Vi fäster också uppmärksamhet vid att de erfarenheter som hittills gjorts av de regionala förvaltningsmodellerna för elevhälsan har varit varierande. Det bör beaktas att kommunerna och deras behov är olika.

Vi anser att det är nödvändigt att kommunerna garanteras tillräcklig statlig finansiering för ordnandet av bildningstjänsterna. Spartrycket får inte leda till att kundavgifterna och skatterna stiger eller att bildningstjänster gallras ut.

Sannfinländarnas utskottsgrupp anser att en reform som är så betydande men dåligt förberedd inte bör föras vidare, särskilt inte när coronakrisen ännu är i full blom.

Avvikande mening

Vi anför

Utlåtande KuUU 5/2021 rd
Avvikande mening 1

att social- och hälsovårdsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 15.4.2021

Sanna Antikainen saf
Kaisa Juuso saf
Ari Koponen saf

Utlåtande KuUU 5/2021 rd Avvikande mening 2

AVVIKANDE MENING 2

Motivering

Allmänt

I propositionen (RP 241/2020 rd) föreslås det att det stiftas lagar som är centrala med tanke på inrättandet av en ny förvaltningsnivå, välfärdsområden, och deras verksamhet. Dessa är lagen om välfärdsområden, lagen om ordnande av social- och hälsovård, lagen om ordnande av räddningsväsendet, lagen om ordnande av social- och hälsovården och räddningsväsendet i Nyland och en gemensam lag om införande av dessa, lagen om välfärdsområdenas finansiering samt förslag till ändring av lagstiftningen om kommunernas statsandelar, skattelagstiftningen, lagstiftningen om välfärdsområdenas personal samt vissa lagar som gäller den allmänna förvaltningen.

Den viktigaste förändringen jämfört med nuläget med tanke på kulturutskottets ansvarsområde är att elev- och studerandevårdstjänsterna ska överföras till de nya välfärdsområdena. Dessutom är det anmärkningsvärt att största delen av kommunernas nuvarande finansieringsbas enligt propositionen ska överföras inom välfärdsområdena, vilket har konsekvenser för kommunernas verksamhetsförutsättningar att trygga att de kulturella grundläggande fri- och rättigheterna tillgodoses för varje kommuninvånare.

Nedan granskas de största problempunkterna i propositionen med tanke på kulturutskottets ansvarsområde.

Elev- och studerandevården

Bestämmelser om stödande av elevernas och studerandenas hälsa och välfärd finns i hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) och lagen om elev- och studerandevård (1287/2014). Enligt gällande lagstiftning hör ansvaret för att ordna tjänster till den kommun där läroanstalten är belägen, med undantag för utbildningsanordnarens ansvar för att elevhälsoplanen enligt läroplanen genomförs.

Enligt propositionen ska ansvaret för de psykolog- och kuratorstjänster inom elevvården som avses i 7 § i lagen om elev- och studerandevård övertas av välfärdsområdena.

Det väsentliga i det arbete som utförs av de viktigaste yrkesutbildade personerna inom elevhälsan, dvs. psykologer och kuratorer, är generellt inriktad elevhälsa på läroanstaltsnivå i samarbete med personalen, barnen, de unga och andra berörda grupper. Generellt inriktad elevhälsa förutsätter ett nära samarbete mellan alla aktörer som står i fokus när det gäller barns och ungas välbefinnande.

Propositionen innehåller inte någon grundlig bedömning av konsekvenserna för barn, vilket kan ses som en betydande brist. I synnerhet de ändringsförslag som gäller elevhälsan förutsätter att barnets bästa beaktas.

Utlåtande KuUU 5/2021 rd Avvikande mening 2

I propositionen medger regeringen att överföringen av elevhälsotjänsterna till välfärdsområdena kan leda till att tjänsterna avskiljs från det kommunala bildningsväsendet och skolornas och läroanstalternas vardag. Tjänsterna försvagas om risken realiserar.

Enligt framlagda sakkunnigyttranden kan det också ses som en risk att skolkuratorer och skolpsykologer med stöd av arbetsledningsrätten kan förordnas att även sköta andra uppgifter än uppgifter inom elevhälsan, då de står under arbetsledning av välfärdsområdet. I en sådan situation försämras faktiskt tillgången till elevhälsotjänster. En annan farhåga har varit att tjänsterna kommer att fjärma sig från barnens och de ungas vardag, eftersom den administrativa överföringen också möjliggör produktion av tjänster i andra lokaler än läroanstaltens lokaler.

Majoriteten av de sakkunniga som utskottet hört har ansett att ansvaret för ordnande av elev- och studerandevårdstjänsterna inte bör överföras på välfärdsområdena. Kulturutskottet har föreslagit att bestämmelserna om kurators- och psykologtjänster inom elevvården ändras så att det till lagförslag 23 fogas bestämmelser om att läroanstaltens hemkommun ordnar de psykolog- och kuratorstjänster som ingår i elevvården. I 8 § i kommunallagen (410/2015) föreskrivs det att ”kommunen själv kan organisera de uppgifter som åligger den enligt lag eller avtala om att organiseringsansvaret överförs på en annan kommun eller en samkommun.

Verkstadsverksamhet för unga

Bestämmelser om verkstadsverksamhet för unga finns i 4 kap. i ungdomslagen (1285/2016). Verkstadsverksamheten för unga är en viktig service som med hjälp av träning ska förbättra den unges färdigheter för att kunna komma in på en utbildning, slutföra en utbildning och komma in på den öppna arbetsmarknaden eller få tillgång till någon annan service som den unge behöver.

Enligt en sakkunnigutredning beaktar propositionen inte i tillräcklig grad verksamhetsförutsättningarna för sektorsövergripande service, såsom verkstadsverksamheten, som har kontaktytor till såväl välfärdsområdena som kommunerna. I propositionen har man inte heller bedömt reformens konsekvenser för verkstadsverksamheten eller för de tjänster som riktar sig till dess kundgrupper.

Om kommunerna i fortsättningen inte via verkstäder kan producera till exempel rehabiliterande verksamhet eller social rehabilitering för välfärdsområdenas räkning, kan tjänsterna för tusentals unga som löper risk för utslagning avbrytas. Detta kan inte anses stödja målen i propositionen.

Med hänvisning till utskottets sakkunnigutfrågning måste lagförslaget korrigeras så att kommunala verkstäder kan producera tjänster som överförs på välfärdsområdets organiseringsansvar, såsom arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte och social rehabilitering.

De ändringsförslag som gäller arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte beaktar inte heller de uppgifter inom skötseln av sysselsättningen som kvarstår hos kommunerna. I och med kommunförsoöket med sysselsättning har ansvaret för produktionen av sysselsättningstjänster överförs på kommunerna. Med tanke på det är regeringens avsikt att ta ifrån kommunerna viktiga socialtjänster inte motiverad. Propositionen måste korrigeras till denna del.

Utlåtande KuUU 5/2021 rd Avvikande mening 2

Kommunernas ekonomiska resurser

Med beaktande av att propositionen innebär att över hälften av kommunernas resurser överförs till välfärdsområdena, har det vid utfrågningarna i utskottet inte uttryckligen utretts hur detta påverkar förverkligandet av de kulturella rättigheter som föreskrivs i grundlagen (731/1999). Detta kan betraktas som en uppenbar brist.

I de yttranden som utskottet fått av kommunerna framförs en allvarlig oro över reformens konsekvenser för kommunernas ekonomi. Reformen innebär en direkt och omotiverad nedskärning av finansieringen och en skadlig förändring av finansieringsstrukturen. Halveringen av inkomsterna och överföringen av egendom utan vederlag medan skulderna kvarstår och ersättandet av skattefinansieringen med statsandelar bromsar upp ökningen av inkomstfinansieringen. Däremot minskar reformen inte nämnvärt behovet av investeringar.

Genom statsminister Marins regerings åtgärder ökas kommunernas uppgifter och skyldigheter, men behövliga anslag reserveras inte. Det leder till att kommunernas ekonomiska ställning försvagas och till nedskärningar i kommunernas lagstadgade tjänster.

Vid behandlingen av regeringens proposition med förslag till läropliktslag och till lagar som har samband med den (RP 173/2020 rd) föreslog kulturutskottet i sitt betänkande att det ska godkännas ett uttalande om att regeringen följer hur den finansiering som reserverats för läropliktsreformen räcker till och vidtar åtgärder om det konstateras att finansieringen är otillräcklig (KuUB 15/2020 rd). I praktiken har utskottet noterat att kommunernas resurser på basis av erhållna sakkunnigutredningar kommer att vara otillräckliga för genomförandet av reformen.

Särskild oro i fråga om kulturutskottets ansvarsområde väcker framtiden för de kultur-, idrotts- och fritidstjänster som regleras i ramlagstiftningen. I fråga om dessa tjänster har kommunerna omfattande rätt att besluta hur och i vilken omfattning tjänsterna ordnas för kommuninvånarna. Just dessa tjänsters betydelse för människors välfärd och främjandet av välfärden är dock obestridlig.

Ungdomsarbetet är, vilket också konstateras i kulturutskottets utlåtande, relativt lite reglerat, och i ett sakkunnigyttande bedömts det kunna bli föremål för nedskärningar när kommunen i och med att skatteinkomsterna överförs till välfärdsområdena i allt högre grad tvingas prioritera sina uppgifter. I de sakkunnigyttanden som inkommit har det uppskattats att de kommande nedskärningsobjekten till följd av reformen och den allt sämre ekonomiska situationen i kommunerna är ungdomsarbetet, fostran och utbildning samt kultur- och idrottstjänsterna.

Eftersom ansvaret för främjandet av hälsa och välfärd i fortsättningen vilar på både kommunerna och välfärdsområdena, men ordnandet och finansieringen av korrigerande tjänster överförs till välfärdsområdena, försvagas kommunernas incitament att ordna tjänster som stöder kommuninvånarnas välfärd. Det kan inte anses ändamålsenligt, och propositionen är problematisk också till denna del.

De finansieringskoefficienter för främjande av välfärd och hälsa som ingår i propositionen är bristfälliga. Med hänvisning till undervisnings- och kulturministeriets yttrande bör koefficienten

Utlåtande KuUU 5/2021 rd Avvikande mening 2

för främjande av välfärd och hälsa kompletteras så att kulturindikatorer inkluderas. Att kulturella faktorer inte ingår i indikatorerna ger en bristfällig bild av de faktorer som påverkar människors hälsa och välfärd, och den styrande effekten av indikatorernas verksamhet förverkligas således inte på ett ändamålsenligt sätt.

Universitetssjukhusens ställning

De sakkunniga som utskottet hört har uttryckt oro över att propositionen helt saknar reglering av frågor som gäller utbildning, forskning och utveckling. Detta kan dock anses vara en central del av ordnandet av högklassiga social- och hälsovårdstjänster.

Vid utskottets sakkunnigutfrågning framfördes det att förutsättningarna för samarbetet mellan universitetet och universitetssjukhusen och därigenom för forsknings- och undervisningsverksamheten förbättras av bestämmelser som gör det möjligt för parterna att ställa lokaler, anordningar och även personal inom stödtjänster för forskning till den andra partens förfogande. Det kan ske till exempel så att lokaler och anordningar eller personal hyrs ut eller tjänster säljs utan att det betraktas som offentlig upphandling eller affärsverksamhet på marknaden.

Exempelvis Helsingfors universitet har ansett det vara väsentligt att universitetssjukhusens roll och uppgifter fastställs i lagstiftningen på enhetliga grunder för hela landet. Propositionen är till denna del ofullständig och den ovan nämnda regleringen måste utarbetas innan reformen kan drivas vidare i riksdagen.

Utbildningsersättningar

I propositionen ingår inte något förslag till reglering av högskolornas utbildningsersättningar, vilket kan anses vara en brist.

Våren 2018 utredde social- och kulturministeriet utbildningsersättningarna för yrkeshögskolestuderande. Enligt utredningen hade 8,3 miljoner euro använts för praktikavgifter 2017.

Systemet för utbildningsersättning måste förenhetligas. För närvarande tvingas yrkeshögskolorna betala närmare 10 miljoner euro per år i utbildningsersättning för de studerandes obligatoriska praktik.

Regeringen måste snabbt lägga fram en proposition om ändringar i systemet för utbildningsersättning, och ändringarna måste behandlas som en del av reformen av social- och hälsovårdstjänsterna. Praktiken för studerande inom social- och hälsovården är viktig för att säkerställa yrkeskompetensen hos framtidens yrkesutbildade personer.

Avslutningsvis

Ovan behandlas åtskilliga problematiska punkter i propositionen. Likväl är detta endast en bråkdel av hela propositionen. På dessa grunder finns det anledning anse att reformen inte bör föras vidare i den föreslagna formen. Propositionen är förknippad med många risker i synnerhet med tanke på tillgodoseendet av de kulturella rättigheterna.

Utlåtande KuUU 5/2021 rd
Avvikande mening 2

Det finns en genuin oro för att samarbetet mellan olika tjänster försvagas i och med att social- och hälsovårdstjänsternas koppling till kommunerna bryts. På basis av utredning till utskottet förblir det oklart hur man säkerställer ett smidigt samarbete mellan tjänsterna inom exempelvis småbarnspedagogiken och rådgivningsbyråerna samt mellan läroanstalterna och elevhälsan.

Samlingspartiets utskottsgrupp godkänner inte att social- och hälsotjänsterna reformeras med kulturutskottets medverkan så att barns och ungas rätt till högklassig småbarnspedagogik och utbildning äventyras och de välfärdstjänster som är viktiga för kommuninvånarna försämras.

Avvikande mening

Vi anför

att riksdagen förkastar lagförslagen.

Helsingfors 15.4.2021

Sari Multala saml
Paula Risikko saml
Sofia Vikman saml